

**UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” ALBA IULIA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE
DOMENIUL TEOLOGIE**

**PROFESORUL UNIVERSITAR
VASILE GH. ISPIR (1886-1947)
– MISIOLOG, PEDAGOG ȘI POLITICIAN**

Teză de doctorat

REZUMAT

Conducător de doctorat:

Pr. prof univ. dr. Mihai HIMCINSCHI

Autor:

Pr. Alexandru-Mihai TEOMPA

Alba Iulia

2020

CUPRINS

I. STRUCTURA TEZEI	2
II. INTRODUCERE.....	7
1. EXPLICAREA TITLULUI.....	8
2. MOTIVAȚIA ALEGERII TEMEI.....	9
3. SCOPUL ȘI METODELE CERCETĂRII	9
4. STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRII.....	10
5. LIMITELE LUCRĂRII.....	13
III. REZUMAT	13
1. PROFILUL BIOBIBLIOGRAFIC	13
2. ÎNFIINȚAREA CATEDREI DE ÎNDRUMĂRI MISIONARE ȘI SECTOLOGIE.....	16
3. MISIUNE ȘI PASTORAȚIE. INIȚIATIVE MISIONARE	17
4. ACTIVITATEA MISIONAR-ECUMENICĂ.....	18
5. MIJLOACE MISIONARE MODERNE: PRESA, RADIO-UL ȘI ALTE ORGANISME DE PROMOVARE A CREDINȚEI	20
6. ACTIVITATEA PEDAGOGICĂ.....	21
7. FUNCȚIONAR AL STATULUI ȘI POLITICIAN. INIȚIATIVE LEGISLATIVE.....	22
IV. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	23

I. STRUCTURA TEZEI

INTRODUCERE 7

1. Considerații introductive 7
2. Explicarea titlului 7
3. Motivația alegerii temei 8
4. Scopul și metodele cercetării 8
5. Stadiul actual al cercetării 9
6. Limitele lucrării 12
7. Structura tezei 12

ABREVIERI 14

I. PROFILUL BIOBIBLIOGRAFIC 15

1. Biografia 15
 - 1.1. Familia 16
 - 1.2. Școala 18
 - 1.3. Studiile în străinătate 21
 - 1.4. Experiența războiului 23
 - 1.5. Căsătoria 25
 - 1.6. Activitatea didactică 27
 - 1.7. Activitatea ca decan 31
 - 1.8. Moartea 32
 - 1.9. Profesorul filantrop 36
 - 1.10. Profilul psiho-emoțional 37
2. Persecuțiile politice 39
 - 2.1. Evaluarea academică de către regimul legionar 39
 - 2.2. Relațiile cu Securitatea 40
3. Concluzii 42
4. Catalogul bibliografic 43
 - 4.1. Opera 43
 - 4.1.1. Arhive: predici și emisiuni la Radio, rapoarte înaintate Sf. Sinod 43
 - 4.1.2. Cărți 44
 - 4.1.3. Cursuri de sectologie litografiate, predate la Facultatea de Teologie 46
 - 4.1.4. Studii și articole 46
 - 4.1.5. Recenzii 49
 - 4.1.6. Prefețe 49
 - 4.1.7. Traduceri 50
 - 4.1.8. Manuale 50
 - 4.2. Referințe despre viața și opera profesorului Vasile Ispir 50
 - 4.2.1. Arhive 50
 - 4.2.2. Dicționare, monografii și referințe bibliografice 51
 - 4.2.3. Studii și articole 51
 - 4.2.4. Recenzii 52
5. Concluzii 53

II. ÎNFIINȚAREA CATEDREI DE ÎNDRUMĂRI MISIONARE ȘI SECTOLOGIE

1. Misiune și misiologie - generalități 54
2. Înființarea catedrei de Îndrumări Misionare 59
 - 2.1. Ocuparea postului de profesor de misiologie la Facultatea de Teologie din București 61
 - 2.2. Dezvoltarea Catedrei de Îndrumări Misionare 65
 - 2.3. Desființarea Catedrei de Îndrumări Misionare (1938-1942) 66
3. Publicarea Cursului de Îndrumări Misionare (București, 1929/1930) 70
4. Fenomenul sectar în România 76
 - 4.1. Obligația statului de a apăra Biserica strămoșească 80
 - 4.2. Scrierile anti-sectare ale profesorului Ispir 83
 - 4.3. Realizarea unui program de strategie anti-sectară 86
 - 4.4. Dezvoltarea ulterioară a sectologiei 88
5. Concluzii 91

III. MISIUNE ȘI PASTORAȚIE. INIȚIATIVE MISIONARE 92

1. Principii misionare 92
 - 1.1. „Misiunea este reflecția vieții spirituale” 92
 - 1.2. Misiunea – atribut fundamental al Bisericii. Argumente biblice 93
 - 1.3. Misiunea edifică Biserica 94
 - 1.4. Câștigarea intelectualilor la credință. Laicatul ortodox 95
2. Urgențe misionare 99
 - 2.1. Creștinismul și civilizația europeană 99
 - 2.2. Răspunsul Bisericii la provocările prezentului. Nevoia reîmbisericii societății actuale 102
 - 2.3. Datoria Bisericii Ortodoxe Române de a face misiune 103
 - 2.4. Praxa ortodoxă și exemplul personal 105
 - 2.5. Inițiative misionare 107
3. Încadrarea pastorației în misiunea Bisericii 108
 - 3.1. Falsul antagonism: pastorație - misiune 108
 - 3.2. Urgențe pastorale 110
 - 3.2.1. Revigorarea parohiilor și ridicarea prestigiului slujitorilor Sfințelor Altare 110
 - 3.2.2. Salarizarea preoților 111
 - 3.2.3. Eliberarea Bisericii de mrejele politicului 112
 - 3.2.4. Redescoperirea vocației sacerdotale a românilor 113
 - 3.3. Programul pastoral 113

4. Înființarea Asociației Misionare a Studenților Creștin-Ortodocși 118
5. „Frăția Ortodoxă Română” și implicarea misionar-socială a laicului ortodox 128
6. Înființarea Institutului Biblic 130
7. Revigorarea monahismului românesc 132
8. Concluzii 138

IV. ACTIVITATEA MISIONAR-ECUMENICĂ 139

1. Începutul mișcării ecumenice 139
2. Congreșele religioase internaționale 143
 - 2.1. Copenhaga, 1922; 144
 - 2.2. Conferința de la Sinaia, 1924; 147
 - 2.3. Stockholm, 1925; 150
 - 2.4. Congresul misionar de la Ierusalim (24 martie - 8 aprilie 1928) 153
 - 2.5. Geneva, 1935; 154
 - 2.6. Râmnicu Vâlcea, 1936; 156
 - 2.7. Oxford, 1937; 157
 - 2.8. Amsterdam, 1939; 158
3. Implicațiile participării românești la mișcarea ecumenică a vremii 161
4. Dialogul româno-anglican 165
5. Ideea de ecumenism la Vasile Ispir 167
6. Primul congres al teologilor ortodocși (Atena, 1936) 172
7. Concluzii 179

V. MIJLOACE MISIONARE MODERNE: PRESA, RADIO-UL ȘI ALTE ORGANISME DE PROMOVARE A CREDINȚEI 181

1. Presa 181
 - 1.1. Înființarea revistei „Misiunea creștină” 181
 - 1.2. Rolul presei în misiunea Bisericii 186
2. Vasile Ispir, predicator la radio 190
 - 2.1. Apariția radio-ului românesc și fructificarea sa misionară 190
 - 2.2. Predici la Radio 193
 - 2.3. Sfânta Liturghie la Radio 204
3. Organisme misionare moderne 209
 - 3.1. Asociația Misionar-Ortodoxă (A. M. O.) și Institutul Misionar 209
 - 3.2. Societatea Română de Teologie Ortodoxă (SRTO) 212
 - 3.3. Înființarea și colaborarea la „Atenele Populare” 214

3.3. Alte activități cultural-misionare 216

4. Concluzii 219

VI. ACTIVITATEA PEDAGOGICĂ 220

1. Modelul pedagogic britanic 220

1.1. Relațiile româno-britanice 220

1.2. Principii pedagogice britanice 223

1.2.1. Disciplina școlară și relația profesor-student 223

1.2.2. Cultivarea sentimentului religios în învățământ 225

1.2.3. Culturalizarea maselor 227

2. Activitatea ca profesor 228

3. Scrieri în domeniul pedagogiei creștine 240

3.1. Manuale școlare de Religie 240

3.2. „Principiile educațiunii creștine” – tratat de pedagogie românească 241

4. Scrieri în domeniul Istoriei Religiiilor 245

5. Direcții ale gândirii pedagogice 253

5.1. Spiritul universitar 253

5.2. Universitatea formează clasa conducătoare de mâine 256

5.3. Participarea studenților la viața politică 257

5.4. Reforma învățământului industrial 259

6. Concluzii 260

VII. FUNCȚIONAR AL STATULUI ȘI POLITICIAN. INIȚIATIVE LEGISLATIVE 261

1. Activitatea ca secretar general la Ministerul Cultelor (1922-1926) 261

2. Propunere legislativă: Statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române 270

3. Disputele cu greco-catolicii 280

4. Politicianul Vasile Gh. Ispir 285

4.1. Activitatea politică studențească 286

4.2. Activitatea în Partidul Național Liberal 290

4.3. Partidul Național Liberal - georgist 291

4.4. Deputat de Alba 293

4.5. Conflictul cu „Căpitanul” 296

4.6. Consilier municipal 301

4.7. Activitatea parlamentară 302

- 4.8. Doctrina politică ideală 303
- 4.9. Un apel către Europa 306
- 4.10. Frontul Renașterii Naționale 307
- 5. Concluzii 312

CONCLUZII FINALE 314

ANEXE 318

BIBLIOGRAFIE 341

CUVINTE CHEIE:

misiune, pastorație, sectologie, strategie misionară, ecumenism, istoria religiilor, legislație bisericească,

II. INTRODUCERE

Teza noastră face parte din domeniul Teologiei misionare, prezentând viața și opera primului misiolog român, profesorul universitar Vasile Gh. Ispir. Trasarea profilului său biobibliografic implică abordarea pluridisciplinară, vizând alte multe domenii în care acesta a fost implicat: sectologie, ecumenism, pedagogie, istoria religiilor, teologie socială, legislație bisericească, politică.

Disciplina de Îndrumări misionare precizează teologic raportul dintre „text” și „context” de aceea, păstrându-și fondul doctrinar mereu același, ea găsește noi mijloace de comunicare a credinței pentru societatea actuală. Dar pentru a înțelege prezentul și a te pregăti pentru viitor, ai nevoie să-și cunoști trecutul. În societatea românească s-a produs un mare hiatus între două „lumi”: cea până la instaurarea comunismului (1945) și cea de după '89, având în mijloc o punte iluzorie, construită din mistificarea întregii noastre culturi naționale. Ruperea de comunismul politic, și mai ales de cel ideologic, a fost deosebit de grea pentru noi, ceea ce a determinat lăsarea pentru mulți ani în praful uitării și în negura istoriei a moștenirii frumoase a perioadei de aur a culturii românești din prima parte a secolului trecut.

După regăsirea libertății de către poporul român, părintele Ion Bria îndemna tinerii să se aplece cu seriozitate asupra operelor teologilor clasici români: „Nu există motive nici teologice, nici culturale, să fie lăsate să intre în anonimat contribuții ale unor autori și

scriitori ce sunt adevărați precursori ai teologiei române contemporane”¹. Demersul științific al lucrării se înscrie în dorința de a reconsidera trecutul, aducând la lumină personalitățile marcante ale perioadei interbelice, ștergând academic, și nu sentimental, stigmatul ideologic pus pe fruntea unor teologi români din aceea vreme.

1. EXPLICAREA TITLULUI

Ca și majoritatea intelectualilor din vremea sa, profesorul Ispir a avut preocupări academice variate, căci domeniile culturale românești nu erau încă pe deplin formate și toți făceau, într-un fel sau altul, muncă de pionierat pe mai multe paliere. Formarea sa fundamentală a fost aceea de misiolog, după ce inițial studiasse și se pregătise pentru specializarea de antropolog și istoric al religiilor la Universitatea din Oxford. A studiat cu întemeietorul istoriei religiilor din Germania, Eduard Lehman, dar acest domeniu, ca și pentru marele ecumenist Nathan Söderblom, a fost doar o treaptă pregătitoare pentru disciplina teologică a momentului: Misiologia și ecumenismul. Prin el, prind contur și se desăvârșesc catedra și disciplina de Îndrumări misionare, având o prestanță academică probată prin contactul permanent cu marile centre universitare europene. Deși titlul nu specifică, e misiolog ortodox care nu are abateri doctrinare, folosind instrumentarul științific apusean, dar turnând conținut ortodox în tiparele noii discipline.

De asemenea, profesorul e numit pedagog nu doar pentru că e cadru didactic și stăpânește metodologia predării școlare, ci pentru că are scrieri importante în domeniul educației și revine constant asupra acestei teme de-a lungul activității sale. Prin opera sa contribuie la formarea pedagogiei ortodoxe, pe care o cere cu insistență, pregătind în acest sens pe cel care va desăvârși această disciplină în perioada interbelică: pr. Mihai Bulacu.

E numit apoi politician pentru că activează în partidele liberale din aceea vreme (PNL și PNL - georgist), având chiar și o funcție guvernamentală (secretar general la Ministerul Cultelor). Deși e politician liberal de eșalon II, se păstrează discursurile sale elevate și extrem de echilibrate pentru aceea vreme a exceselor, aducând în permanență mesajul creștin în forurile decizionale ale statului. Din aceste considerente ne-am intitulat tema de cercetare: „*Profesorul universitar Vasile Gh. Ispir (1886-1947) – misiolog, pedagog și politician*”.

¹ Pr. prof. dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa – Locul spiritualității române*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1995, p. 87-88.

2. MOTIVAȚIA ALEGERII TEMEI

Tema mi-a fost propusă de către pr. prof. univ. dr. Mihai Himcinschi, din dorința de a cerceta mai profund începuturile catedrei de Îndrumări misionare din învățământul teologic universitar ortodox. Această lucrare monografică este inedită pentru cercetarea românească întrucât de la moartea emeritului profesor (1947) întâlnim doar elemente răslețe care îi pun în valoare contribuția. Este creatorul Misiologiei românești, dar și al celei ortodoxe de pretutindeni. Considerăm că e un model de mare actualitate care îmbină armonios profesionalismul cercetării academice și practica misionară efectivă în societate, ambele promovate cu foarte mult entuziasm apostolic și jertfelnicie puse în slujba Bisericii, care ni-l arată pe profesorul Ispir ca părinte al unui ethos misionar unic, probabil, în viața Bisericii noastre. Este, așadar, dorința legitimă de a valorifica moștenirea noastră culturală, de a preciza, corect și argumentat științific, rolul și contribuția românească la dezvoltarea teologiei ortodoxe universale.

3. SCOPUL ȘI METODELE CERCETĂRII

Prin redactarea acestei teze ne propunem realizarea unei monografii ample care să cuprindă viața, opera teologică și activitatea misionară a profesorului Ispir. Sigur că acest periplu academic nu este un scop în sine, ci presupune o valorificare misionară a producției teologice a misiologului român. În acest sens, vom identifica toate lucrările sale, le vom sistematiza și le vom evalua critic, extrăgând principalele sale direcții misionare. Regăsirea moștenirii sale cultural-misionare nu înseamnă închiderea acesteia într-un document destinat cercetării de cabinet, ci presupune identificarea pregnanței misionare pentru zilele noastre, în vederea actualizării continue a strategiei misionar-pastorale a Bisericii noastre.

Lucrarea își propune identificarea și analiza critică a principalelor producții misionare românești, căci profesorul Ispir nu poate fi scos din context, ci el aparține unei societăți extrem de înfloritoare sub aspect cultural, în care efervescența misionară atinge apogeul. Dincolo de principii, metode și programe misionare, identificate în opera sa, găsim o stare sufletească admirabilă, caracterizată printr-un entuziasm debordant, mobilizator pentru ceilalți, o conștiință eclesial - apostolică de excepție și un echilibru uimitor între teoria și practica misionară. Deși e o abordare științifică, lucrarea își propune nu doar revalorificarea unor principii și norme misionare, care au avut succes în aceea vreme, ci și reconfigurarea unei atmosfere spirituale care a însuflețit Biserica Ortodoxă Română în prima jumătate a secolului trecut. Celelalte domenii în care a activat profesorul,

chiar și politica, un domeniu care își are propriul instrumentar de evaluare, sunt analizate critic din perspectiva misiunii creștine.

4. STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRII

Profesorul Ispir are o succintă biografie în dicționarele mai vechi sau mai noi (Minerva, *Enciclopedie română*, Cluj, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei române Minerva, 1930; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Enciclopedică, 2002; Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri. Ediție anastatică*, București, Editura Saeculum/Vestala, 1999 etc.) sau în ziarele locale care l-au omagiat cu ocazia diferitelor evenimente (Redacția, „Profesorul V. G. Ispir”, în *Avântul*, anul XI, nr. 180, Piatra Neamț, 15 iulie 1939; Leon Mrejeriu, „Eri și azi. Contribuții la istoricul învățământului primar din județul Neamț. Revăzute și completate”, în *Apostolul*, anul VI, nr. 7-9, Piatra Neamț, iulie-septembrie 1940; Redacția, „Rememorări nemțene”, în *Apostolul*, anul XVIII, nr. 194, Piatra Neamț, decembrie 2016 etc.). Aceste biografii cuprind aproape aceleași informații și, singur dosarul său de la Securitate, cu toate rezervele firești cu care primim un astfel de document, ne oferă informații noi cu privire la viața sa (Dosarul ACNSAS, fond Operativ, dosar nr. 69371, 16 file).

Studiile din revistele teologice dedicate învățământului teologic bucureștean ne dau informații cu privire la activitatea sa academică (Redacția, „Consfătuirea particulară a profesorilor de la facultățile de teologie ortodoxă”, în *BOR*, anul LIV, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1936; Petre Vintilescu, „Facultatea de Teologie din București în ultimii zece ani (iunie 1930-iunie 1940)”, în *BOR*, anul LVIII, nr. 5-6, 1940; Mircea Păcurariu, „Prezentarea biografică și bibliografică selectivă a profesorilor Facultății de Teologie și a Institutului Teologic Universitar din București de-a lungul existenței sale de o sută de ani”, în *ST*, seria a II-a, anul XXXIV, nr. 1-2, 1982; Gheorghe I. Drăguliu, „Teologi români de seamă din prima jumătate a veacului al XX-lea”, în *ST*, seria a II-a, anul XLIII, nr. 4, iulie-august 1991 etc.).

Cercetările referitoare la participarea românească la conferințele religioase internaționale ne furnizează alte informații despre profesorul Ispir, fără însă a insista asupra faptului că el este primul ecumenist român și prezența românească cea mai constantă la aceste conferințe (N. I. Șerbănescu, „Biserica Ortodoxă Română și mișcarea ecumenică”, în *Ortodoxia*, anul XIV, nr. 1-2, 1962; Viorel Ioniță, *Hotărârile întrunirilor*

panortodoxe din 1923 până la 2009. Spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2013).

Părintele Ion Bria accentuează rolul său major la mișcarea ecumenică, dar și la dezvoltarea creștinismului social de la noi (Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei*, București, EIBMBOR, 1989; Idem, *Ortodoxia în Europa – Locul spiritualității române*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1995; Idem, *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, București, România Creștină, 1999).

Părintele P. I. David evidențiază contribuția profesorului Ispir la dezvoltarea sectologiei românești, având deseori tendința de a-l mărgini în cadrele acestui domeniu (P. I., David, „Catedra de Îndrumări Misionare la Facultatea de Teologie și Institutul Teologic din București”, în *ST*, seria a II-a, anul XXXIII, nr. 7, 1981; Idem, *Călăuză creștină. Sectologie. Pentru cunoașterea și apărarea dreptei credințe în fața prozelitismului sectant*, Curtea de Argeș, Editura Episcopiei Argeșului, 1994).

Toți misiologii contemporani își bazează, mai mult sau mai puțin, manualele pe care le predau pe valorosul său *Curs de Îndrumări misionare* (Pr. dr. Gheorghe Petraru, *Misiologie ortodoxă*, vol. I, Iași, Editura Panfilius, 2002; Pr. dr. David Pestroiu, *Support de curs la disciplina Misiologie și Ecumenism*, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București; Pr. prof. dr. Aurel Pavel, *Curs de Misiologie și Ecumenism*, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, anul IV, 2012-2013, pentru uz intern; Dr. Tudor Cosmin Ciocan, *Curs de Misiologie și Ecumenism*, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Apostol Andrei”, Universitatea „Ovidius” din Constanța, pentru uz intern), părintele profesor Mihai Himcinschi fiind cel care citează un număr mai mare de opere care aparțin acestuia (Pr. prof. dr. Mihai Himcinschi, *Curs de Misiologie și Ecumenism*, anul III și IV, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, pentru uz intern). De asemenea, manualele și bibliografiile de Omiletică și Catehetică cuprind obligatoriu referințe din opera lui Vasile Ispir (Vasile Gordon, *Introducere în omiletică*, Editura Universității din București, 2001; Idem, *Introducere în catehetica ortodoxă, curs sintetic*, București, 2004; Idem (coord.), *Bibliografie catehetică și omiletică*, București, 2009).

E de remarcat contribuția academică recentă a P.S. Macarie Drăgoi prin lucrările dedicate arhiepiscopului Söderblom, care vine cu informații și documente noi referitoare la misiologul român (Macarie Drăgoi (ed.), *Artisan of Christian Unity between North and East: Nathan Söderblom. His correspondence with Orthodox personalities (1896-1931)*, Stockholm, Editura Felicitas, 2015; Idem, „Dialogul dintre Biserica Ortodoxă Română și

Biserica Suediei în contextul Conferinței ecumenice de la Stockholm din anul 1925. Contribuții documentare”, în *Autocefalie și comuniune. Biserica Ortodoxă Română în dialog și cooperare externă (1885-2010)*, coord. Ion-Dragoș Vlădescu, București, Editura Basilica, 2010).

O primă teză de doctorat dedicată misiologiei românești prezintă sintetic, dar consistent, principalele direcții ale gândirii misionare a profesorului Ispir (Pr. Florin Stan, *Cercetare și strategie misionar-pastorală în Biserica Ortodoxă Română contemporană*, Cluj Napoca, 2013, publicată în 2019), fiind urmată de alte teze care amintesc tangențial contribuția teologică a marelui profesor (Pr. Valentin Lazăr, *Geostrategia Bisericii creștine, factor de stabilitate europeană*, București, 2015; Pr. Cornel – Gheorghe Coprean, *Dezvoltarea teologiei misionare prin conferințele misionare internaționale și consultațiile misionare inter-ortodoxe*, Cluj Napoca, 2016; Vlad Ioan Bondre, *Misiunea Bisericii și tinerii din societatea contemporană*, Alba Iulia, 2018).

Un interes major asupra operei sale vine din partea unor specialiști în domeniul științelor social-politice (Daniel Barbu, Alexandra Ionescu), care încearcă o valorificare filozofico-politică a proiectului social-creștin „Solidaritatea” (Daniel Barbu, „Subsidiaritate, democrație creștină și ortodoxie”, în *Provincia*, nr. 8-9, septembrie 2000; Alexandra Ionescu, „Chipuri ale binelui comun. Două încercări etico-politice românești”, în Miruna Tătaru – Cazaban (ed.), *Teologie și politică. De la Sfinții Părinți la Europa unită*, București, Edit. Anastasia, 2004; Idem, „Une réfection sociale-chrétienne roumaine – la revue «Solidaritatea»”, în Laurențiu Vlad (ed.), *Pouvoir et mentalités*, Bucharest, Edit. Babel, 1999).

Tot în acest domeniu îi întâlnim pe tinerii profesori Cătălin Raiu și George Enache, teologi cu multiple specializări (istorie, științe politice), care ajung să trateze opera lui Vasile Ispir fie prin intermediul episcopului Bartolomeu Stănescu, fie prin contextul socio-politic al perioadei interbelice (Cătălin Raiu, *Democrație și statolatricie. Creștinismul social la Bartolomeu Stănescu, Episcopul Râmnicului Noul Severin (1975-1954)*, Editura Universității București, 2014; George Enache, „Problema «sectelor» în România. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în 1948” (I), în *Analele Universității „Dunării de Jos” Galați*, seria 19, *Istorie*, tom VI, 2007; Idem, „Biserică – societate – națiune - stat în România interbelică. I. Explorări în orizont liberal”, în *RT*, nr. 2, 2010). O abordare importantă asupra importanței revistei „Solidaritatea” o găsim la publicistul și specialistul în sociologia religiilor, Mirel Bănică (*Biserica Ortodoxă Română, Stat și societate în anii '30*, Iași, Edit. Polirom, 2007).

Nu există o lucrare monografică amplă consacrată profesorului Ispir și nici studii recente care să-i fie dedicate în totalitate. Excepție face contribuția recentă a părintelui profesor Radu Mureșan care i-a rezervat un studiu omagial (Pr. conf. univ. dr. Radu Mureșan, *Misiunea creștină în România Nouă. Omagiu Profesorului Vasile Ispir (1886-1947)*, Arhiepiscopia Ortodoxă a Râmnicului, Simpozionul Internațional de Misiologie „Arhid. Prof. Univ. Dr. Petre I. David”, 25-26 aprilie 2018) și care are în lucru o carte cu privire la primul misiolog român.

5. LIMITELE LUCRĂRII

Opera profesorului Ispir e numeroasă și variată, invocând o remarcabilă capacitate de sinteză și de concentrare a esențialului, de aceea nu avem pretenția tratării exhaustive a temei. În lipsa unei alte monografii, demersul nostru academic își descoperă inevitabil limitele sale. Există apoi o distanță istorică de peste șapte decenii de la moartea sa, ceea ce determină o dificultate majoră în a-i contura chipul uman, momentele biografice esențiale sau componența familiei, întrucât cei care l-au cunoscut direct nu mai sunt astăzi. Lucrările sale se găsesc în exemplare foarte rare chiar și în marile biblioteci, arătând dificultatea formării unei viziuni ample cu privire la contribuția sa teologică. Avem în continuare „arhive nearhivate” ce pot ascunde elemente biografice esențiale, și la care accesul este și astăzi restricționat. De asemenea, ne folosim în special de referințele bibliografice străine digitalizate.

Tot la capitolul limite intră și omiterea voluntară, de comun acord cu coordonatorul, a unui capitol important din activitatea sa: *Activitatea social-creștină a profesorului Vasile Ispir. Cercul de studii și revista „Solidaritatea”*, care va constitui o preocupare științifică ulterioară, având în vedere volumul prea mare al tezei actuale.

III. REZUMAT

1. PROFILUL BIOBIBLIOGRAFIC

În configurarea biografiei profesorului Vasile Ispir am încercat să încheșăm elementele biografice răzlețe descoperite în publicațiile vremii, dar și în cele mai noi, întrucât nu există o biografie consistentă publicată, iar cea cuprinsă în „Dicționarul Teologilor Români” al părintelui Mircea Păcurariu este mult prea sumară. De mare folos ne-a fost și dosarul întocmit de Securitatea legionară și comunistă, care conține informații

prețioase, pe care nu le-am descoperit în altă parte, dar și inexactități sau chiar erori, pe care le-am putut clarifica.

Vasile G. Ispir s-a născut la data de 18 decembrie 1886 în localitatea Filioara-Târgu Neamț, din părinții Gheorghe Ispir, cojocar de meserie, și Elisabeta, casnică. Deși se întreținea de pe urma comerțului, această familie numeroasă o ducea greu din punct de vedere material, în special după ce copiii au început să frecventeze școlile de la oraș. Profesorul nu s-a sfiit niciodată să-și arate originea modestă: „Eu știu durerile adânci care sunt în straturile de jos, fiindcă s-a întâmplat ca prin obârșia mea, prin contactul meu strâns cu acele straturi, să cunosc aceste nemulțumiri”².

Copilăria și-a petrecut pe meleagurile mirifice ale lui Creangă, pe malul Ozanei „frumos curgătoare”, la umbra zidurilor atât de încărcate de istorie ale Cetății Neamțului, dar mai ales sub oblăduirea Mănăstirii Neamțului și a celorlalte vetre sihăstrești, atât de prezente aici, care dau o încărcătură duhovnicească aparte, profundă și densă, locurilor nemțene. După ce a terminat Școala primară de băieți nr. 1 din Târgu Neamț, s-a înscris la Seminarul Teologic din Roman, ca la scurt timp să fie transferat la vestitul Seminar Teologic „Veniamin Costachi” din Iași, pe care l-a absolvit în anul 1906, având media cea mai mare dintr-o serie de mai multe generații.

A urmat cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă din București (1906-1910), perioada în care s-a implicat în diferite mișcări cultural-patriotice ale studenților bucureșteni, fiind ales primul președinte al centrului universitar București. Având sprijinul material al „Casei Bisericii”, dar și prin sacrificiul extraordinar al părinților, tânărul Vasile a făcut studii de specializare la Berlin (1910 – 1911), sub coordonarea profesorului danez Eduard Lehmann, întemeietorul catedrei de Istoria religiilor de la Berlin. A urmat apoi trei ani de specializare (1911-1914) la celebra Universitate din Oxford (Colegiul Teologic Wycliffe Hall) sub îndrumarea profesorilor Marriott și Landay, studiile de aici fiind încununată în 1914 cu obținerea titlului de „Bachelor of science” (licențiat în științe), specializarea cercetător în etnografie și antropologie socială. Cu această ocazie susține teza de cercetare intitulată: *The nature and developement of the idea of God as held by the primitive peoples of Central Africa* (Oxford, 1914).

Întors în țară, îndeplinește stagiul militar obligatoriu, apoi încearcă să întemeieze catedra de „Istoria, psihologia și filozofia religiunilor” la Facultatea de Teologie din

² Prof. V. G. ISPIR, *Organizarea învățământului industrial (discurs rostit în ședința Senatului de la 5 aprilie 1940)*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului/Imprimeria Centrală, 1940, p. 24.

București, publicând primul manual pe această disciplină din teologia românească³. În perioada 1916-1918 este înrolat pe front ca sublocotenent, apoi ca locotenent de rezervă, cunoscând rușinoasa înfrângere a armatei române în luptele de la Turtucaia și Dragoslavele. Aici trăiește o adevărată revelație spirituală vrednică de „galeria marilor convertiți”, care îi marchează întreaga viață, așa cum însuși mărturisește: „Toate puterile științifice dispăruseră în momentul tragic de la Turtucaia. Dar forța religioasă, ea singură, rămăsese și ea era tot sprijinul. Ea era absolutul necunoscut, dar existând mai real decât realitatea; ea era Dumnezeu”⁴.

Profesorul s-a căsătorit în 1916 cu Ana din Bârsești-Putna, localitate în care a trăit legendara Tudora Vrâncioaia, bătrâna care l-ar fi găzduit și ospătat pe domnitorul Ștefan cel Mare în pribegia sa prin pădurile Vrancei. Împreună au avut un băiat, Lactanțiu, care a studiat la Facultatea de Teologie din București.

În perioada 1918 – 1922 este profesor de religie și limba engleză la Gimnaziul „Dimitrie Cantemir” și liceele „Mihai Viteazul”, „Spiru Haret” și „Gheorghe Lazăr” din București, iar la 11 iulie 1919 devine primul doctor al Facultății de Teologie din București, susținând teza: *„Natura și dezvoltarea ideii de Dumnezeu în societatea popoarelor primitive din Africa Centrală. Un argument pentru dovedirea universalității credinței în Dumnezeu”*, sub îndrumarea părintelui profesor Ioan/Irineu Mihălcescu.

Anul 1920 este deosebit de prolific pentru Vasile Ispir: își începe cariera politică în PNL, devine docent la Facultatea de Teologie din București, predând Apologetica, și întemeiază Cercul de studii social – creștine și revista „Solidaritatea” (1920-1930). La 18 noiembrie 1922 devine primul titular al Catedrei de Îndrumări misionare din teologia academică ortodoxă. A fost cadru universitar peste 2 decenii și jumătate (1920-1946) iar în ultimii doi ani, ca o încununare a carierei sale academice, a deținut demnitatea de decan al Facultății de Teologie din București. Dosarul său de la Securitate ne aduce detalii noi cu privire la umilințele la care a fost supus profesorul în timpul guvernării legionare dar și în perioada de început a regimului comunist. La 3 septembrie 1946 a fost nevoit să se retragă din motive medicale, iar la 5 iulie 1947, după o grea suferință, trece la cele veșnice, fiind înmormântat lângă Biserica Mănăstirii Radu Vodă.

Opera sa este bogată, cuprinzând 25 de cărți și broșuri (peste 1.400 de pagini, dintre care peste o treime o deține Cursul de Îndrumări misionare), afară de cursurile sale de

³ Idem, *Introducere în studiul religiunii comparate*, București, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, 1915, 144 p.

⁴ Idem, „Experiența religioasă în război”, în *Aspecte din filosofia contemporană*, seria IV, București, Edit. „Studii Filosofice”, 1919, p. 189-190.

sectologie nepublicate, ci doar litografiate; peste 60 de articole și știri (însușind peste 500 pagini), la care se adaugă câteva recenzii și prefețe. La acestea se pot adăuga articolele amintite de alți autori, dar pentru care nu am avut referințe bibliografice complete. Amintim apoi mulțimea de conferințe susținute cu diferite ocazii, pe care autorul nu le-a publicat și care nu se mai pot recupera.

2. ÎNFIINȚAREA CATEDREI DE ÎNDRUMĂRI MISIONARE ȘI SECTOLOGIE

Misiologia este o disciplină teologică tânără, care se ocupă cu studiul sistematic al misiunii creștine. Deși Biserica este misionară încă de la întemeierea ei, ca disciplină academică și sistematică, misiologia a apărut târziu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai întâi în lumea protestantă (Princeton – SUA, 1836; Edinburg – Scoția, 1867; Halle – Germania, 1897) și catolică (Münster – Germania, 1910), iar prin Vasile Ispir, și în lumea ortodoxă (București, 1922). Există două modele de dezvoltare a disciplinei: cel european, în care misiologia valorifică practic, în slujba Bisericii, toate celelalte discipline teologice; modelul american, care concepe misiologia ca o disciplină în sine, autonomă, paralelă cu teologia și neangajată eclesial.

Întors de la studiile din străinătate, profesorul Ispir a înțeles „chemarea vremii”, adică noile realități religio-morale și social-naționale în care Biserica Ortodoxă își desfășura misiunea, în special după nașterea României Mari. Inspirat din teologia apuseană și practica misionară anglicană, el a ctitorit o disciplină academică nouă dedicată revigorării spirituale a poporului nostru. Nu a conceput o disciplină pur teoretică, de cabinet, ci una care să aibă aplicabilitate în concret, de aceea cursurile predate de profesor mergeau mână în mână cu seminariile elaborate de studenți, iar instruirea din sala de curs se verifica în permanență prin activitatea practică din teren. În special după constituirea Asociației studenților ortodocși, acest principiu de armonizare între teorie și practică a funcționat la cote înalte, dând o dezvoltare profundă și rapidă noii discipline.

Pentru a-i da prestața științifică necesară catedrei de Îndrumări Misionare, profesorul a redactat un impresionant manual de misiologie (551 de pagini), extrem de bine primit în lumea academică românească și străină. Profesorul Teodor M. Popescu semnală cu această ocazie: „domnul profesor Ispir a reușit, în câțiva ani numai, ca să traseze – poate definitiv – limitele științei sale, să-i precizeze problemele, să-i preconizeze ținuta, să-i dea material propriu, s-o adapteze situației și nevoilor noastre misionare și s-o pună în serviciul

nu numai al studențimii teologice, ci și al preoțimii și al Bisericii. Operă cu atât mai meritorie, cu cât era o necesitate publică”⁵.

Identificăm la Vasile Ispir două discipline distincte care au evoluat în timp: Misiologia și Sectologia. Aceasta din urmă era o aplicare practică a noțiunilor cu privire la fenomenul sectar, predate la Îndrumări misionare, la care se adăugau strategiile misionare și analiza diferitelor situații pe care le întâlneau studenții care activau în cadrul asociațiilor misionare. Contribuția sa sectologică este dată atât de activitatea ca secretar general la Ministerul Cultelor (elaborarea statutului cultelor din România), cât mai ales de scrierile și misiunea de contracarare a prozelitismului sectar. El trasează liniile importante ale unui program de strategie anti-sectară (așa-numita „hartă confesională” a României), care să fie aplicat unitar în România.

3. MISIUNE ȘI PASTORAȚIE. INIȚIATIVE MISIONARE

În capitolul acesta încercăm să identificăm câteva principii misionare fundamentale în opera lui Vasile Ispir. „Misiunea este reflecția vieții spirituale”⁶ este definiția magistrală care rezolvă pentru totdeauna falsul antagonism dintre misiune și pastorație. Cele două direcții ale activității Bisericii: *ad intra* – pastorația și *ad extra* – misiunea, nu sunt antagonice sau disjunctive, ci complementare și se potențează reciproc. Misiunea nu e o acțiune artificială, forțată și exagerată a Bisericii, care are nevoie de apologii necurmăte, ci este atributul cel mai firesc, normal și legitim de care dispune Biserica lui Hristos. Misiunea este atributul fundamental al Bisericii, iar primul și adevăratul misionar al Bisericii este Domnul Iisus Hristos, trimisul Tatălui. Prin însăși natura sa, Biserica este misionară sau apostolică, așa cum o definește Simbolul de credință niceo-constantinopolitan, iar această caracteristică esențială devine „principiul de viață al bisericii și ea este tot așa de veche ca și biserica”⁷. În consecință, misiunea nu este o activitate privată a unor personalități sau asociații religioase, ci o lucrare eclesială, având un scop suprem, clar și precis: edificarea Bisericii. La această lucrare trebuie angajată întreaga Biserică, nu doar clericii, astfel încât cristalizarea conștiinței eclesiale a laicului ortodox devine condiția sine-qua-non a renașterii spirituale a poporului nostru.

⁵ Teodor M. POPESCU, „Dr. Vasile Gh. Ispir, Curs de îndrumări misionare. Pentru folosirea studenților în teologie, preoților parohi și misionarilor eparhiali, București, Tipografia România Mare, 1930, 551 p.”, în *ST*, anul I, nr. 1-3, 1930, p. 127-128.

⁶ Dr. Vasile Gh. ISPIR, *Misiunea actuală a Bisericii Ortodoxe răsăritene (Misiunea externă a Bisericii noastre)*, București, 1938, p. 3.

⁷ Cp. *Wetzer und Welte's Kirchenlexicon* II, Auflage Freiburg 1893. Articolul Mission, p. 1582, VIII, Band, *apud* Dr. Vasile Gh. ISPIR, *Îndrumarea misionară a Bisericii Ortodoxe*, București, Tipografia România Nouă, 1922, p. 7.

Ca și urgențe misionare, identificăm datoria de a salva cultura creștină europeană, supusă unui amplu proces de secularizare, în special după Revoluția franceză, și de a porni o ofensivă misionară de reevangelizare și reîmbisericare a societății actuale. Deceniul al treilea al secolului XX a adus oportunități unice, nesperate pentru poporul român în afirmarea sa externă (România devenise un stat mare și puternic, stabil și prosper din punct de vedere economic), care trebuiau valorificate și în plan religios. Biserica Ortodoxă Română trebuia să facă misiune externă, căci devenise cea mai mare Biserică ortodoxă din lume. Acest imperativ a devenit motto-ul profesorului Ispir: „În situația de astăzi în Balcani, când Rusia este adusă la neputință, Dumnezeu a rezervat României rolul dominant în conducerea spirituală a acestor țărâmurii”⁸.

Pentru a arăta echilibrul teologiei profesorului, am tratat împreună, ca într-o oglindă, cele două aspecte ale activității Bisericii. Exigențele teologiei sale pastorale sunt, din păcate, și mai puțin cunoscute astăzi. Prin revigorarea parohiei și ridicarea prestigiului slujitorilor Sfintelor Altare se asigură revigorarea spirituală a neamului: „Întărirea parohiei înseamnă renașterea României întregite [...] *căci în parohie e însăși viața Bisericii*”⁹ (s. n.). Eliberarea Bisericii de mrejele politicului și de alte tentații seculare duce la redescoperirea vocației sacerdotale a românilor, la formarea de păstori devotați, destoinici să îndrume și să hrănească haric turma cuvântătoare.

Toată teologia profesorului Ispir ar fi rămas un simplu demers academic fără aspectul practic al activității sale. Inițiativele sale de integrare misionar-socială a laicului ortodox (Solidaritatea, Institutul Biblic, Frăția Ortodoxă Română etc.) dau mărturie în acest sens. Prin „Asociația Misionară a Studenților Teologi”, el i-a transformat pe tineri în misionari încă de pe băncile facultății. Capitolul se încheie cu prezentarea visului frumos al tânărului Ispir, născut și crescut la umbra vechilor vetre sihăstrești din ținutul Neamțului: revigorarea monahismului românesc.

4. ACTIVITATEA MISIONAR-ECUMENICĂ

Dintotdeauna a existat setea de unitate creștină, dar la începutul secolului XX, pe fondul deteriorării relațiilor dintre popoarele europene, eforturile de reapropiere între confesiunile creștine s-au intensificat. Principale mișcări ecumenice pornite aproape simultan din lumea protestantă, la care au aderat și ortodocșii, sunt următoarele: Mișcarea

⁸ Dr. Vasile George ISPIR, *Raport asupra Congresului pentru stabilirea prieteniei dintre popoare prin mijlocirea bisericilor – ținut la Copenhaga între 6-11 august 1922*, în Arhiva Sf. Sinod, dosar nr. 158, partea III, f. 14 (text dactilografiat).

⁹ Idem, „Misiunea creștină în România Nouă”, în *ST*, anul IV, nr. 1, 1933, p. 89.

Creștinismului practic asupra vieții și muncii („Life and Work”), Mișcarea pentru unitate de credință și organizare („Faith and Order”), Alianța universală pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică („World Alliance for International Friendship through the Churches”), Federația Mondială a Studenților Creștini („Young Men's Christian Association” - YMCA) și Consiliul Internațional al Misiunilor („The International Missionary Council” – I.M.C.).

Profesorul Ispir a fost delegatul român cel mai constant și mai activ la întâlnirile religioase ale acestor asociații internaționale timp de mai bine două decenii (1922-1943). Se cunosc mai bine de 30 de congrese și conferințe la care a participat profesorul, alături de alți delegați români, fiind el însuși organizatorul a trei conferințe regionale ale Alianței pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică - secțiunea balcanică, desfășurate în România: Sinaia (1924), București (1933) și Râmnicu Vâlcea (1936). În calitate de reprezentant al Guvernului român la primele conferințe ale alianței (Copenhaga - 1922, Novisad – 1923, Oxford - 1924), a apărat prestigiul României în fața acuzelor nefondate ale revizionismului maghiar cu privire la respectarea statutului minorităților etnice și religioase de la noi.

Un impact major lumea creștină l-a avut Congresul „Creștinismului practic” de la Stockholm, organizat de arhiepiscopul din Upsala, Nathan Söderblom, care se dorea a fi, într-un mod extrem de entuziast și naiv totodată, o „reiterare” modernă a evenimentului din urmă cu 1600 de ani. Întâlnirea a impresionat prin numărul de delegați și procentul de reprezentare a lumii creștine (680 de delegați protestanți și ortodocși, reprezentând 37 de țări din patru continente: Europa, Asia, Africa și America), cât și prin solemnitatea momentului, însă au fost discutate doar chestiuni de ordin social, convenindu-se din start a se evita orice chestiune doctrinară.

Reprezentarea Ortodoxiei românești la „Mișcarea pentru unitatea de credință și organizare” („Faith and Order”) a fost mai mult sporadică (la prima întâlnire de la Lausanne – 1927 a fost prezentă cu statut de observator o delegație a Mitropoliei Ardealului, iar la a doua conferință, cea de la Edimburg – 1937, delegația română nu a putut ajunge), însă la întâlnirea de la Oxford – 1937, profesorii Șerban Ionescu și Vasile Ispir au luat atitudine față de pretenția alianței de a reglementa în problemele doctrinare.

Invitația specială de a participa la Congresul misionar de la Ierusalim (24 martie - 8 aprilie 1928), organizat de Consiliul Internațional al Misiunilor (The International Missionary Council – I.M.C.), reprezintă recunoașterea oficială a prestigiului profesorului român în rândul celor mai mari misionari creștini ai lumii de atunci. Vasile Ispir are la acest congres statutul de expert în misiunea creștină, alături de John Mott, William Cash,

Dr. Atkinson etc. Ca o recunoaștere a acestei reputații internaționale este și cooptarea sa în colegiul de pregătire a primului congres al teologilor ortodocși (Atena, 1936), unde a condus sesiunea de comunicări în care teologul rus Georges Florovski a anunțat oficial reîntoarcerea teologiei ortodoxe la spiritul tradiției Sfinților Părinți.

5. MIJLOACE MISIONARE MODERNE: PRESA, RADIO-UL ȘI ALTE ORGANISME DE PROMOVARE A CREDINȚEI

Acest capitol ne arată spiritul inovativ al profesorului Ispir în promovarea Evangheliei. Revistele, radioul, asociațiile misionare și ateneele populare reprezintă câteva dintre mijloacele moderne de răspândire a credinței în societate.

În perioada în care a fost privat de predarea Misiologiei (1938-1942), profesorul a dăruit o continuitate extracurriculară, la fel de academică și profundă, misiunii creștine prin înființarea Asociației Misionar-Ortodoxe („A.M.O.”) și a Institutului Misionar, dar și a organului de popularizare a acestora, revista „Misiunea Creștină”. Toate aceste inițiative ni-l descoperă pe bătrânul profesor, neobosit și entuziast ca și în tinerețe, care își adună prietenii și ucenicii pentru a da naștere a încă unui frumos proiect misionar. Acum el afirmă cu mai multă tărie: „Misiunea este oglinda vieții religioase a unei epoci, a unei țări, ea este reflecția vieții spirituale”¹⁰.

O altă inițiativă excepțională este înființarea Societății Române de Teologie Ortodoxă (SRTTO), un organism menit a promova marile creații de sinteză a teologiei românești, dar și a pregăti cel de-al doilea congres al teologilor ortodocși care se preconiza a se desfășura la București în 1947 sau 1948. Ambele deziderate nu și-au aflat împlinirea din cauza instaurării regimului comunist în România.

Un rol important al promovării credinței în popor l-a acordat presei, dovadă că a înființat două reviste: „Solidaritatea” (1920-1929) și „Misiunea Creștină” (1939-1940) și a scris o multitudine de articole în publicațiile religioase, culturale și politice ale vremii. De altfel, el afirmă: „În ceea ce privește presa în epoca modernă nici nu se poate vorbi de expansiune misionară fără ea. Însăși menținerea conștiinței clare religioase – a ideologiei creștine – nu se poate face fără presă, căci o biserică, care nu are o presă proprie, este absentă din opinia publică, mai cu seamă în epoca contemporană”¹¹.

¹⁰ Idem, „Misiune și Teologie”, în *Misiunea Creștină*, anul I, no. 3, aprilie 1939, p. 2.

¹¹ Idem, *Curs de Îndrumări misionare, pentru folosirea studenților în Teologie, preoților parohi și misionarilor eparhiali*, București, editat de Alex. Th. Doicescu, 1930, p. 316.

Un rol alt aspect important al gândirii sale îl reprezintă fructificarea misionară a tânărului radio românesc. Laicul profesor se arată un iscusit predicator al Evangheliei de la noul amvon hertzian, pe care nu ezită să-l folosească deși Biserica Ortodoxă are în permanență acea notă considerabilă de tradiționalism în receptarea noilor cuceriri ale tehnologiei. Activitatea sa omiletică la radio cuprinde 14 predici, care nu se mai păstrează ca mărturie fonică, dar pe care avem bucuria de a le descoperi, ca document dactilografiat și semnat de autor, în arhiva Societății Române de Radiofonie. O singură excepție întâlnim însă în folosirea acestui mijloc modern de propagandă: Sfânta Liturghie nu se poate transmite la radio. Au valoare misionară lecturile biblice, cântările și predicile, care trebuie transmise prin undele hertziene, dar Jertfa euharistică este ceva prea real, prea viu, prea înalt, prea profund pentru a fi sacrificată unor interese, fie ele chiar misionare. Liturghia nu poate fi transmisă, nu poate fi ascultată, nu poate fi admirată, ea poate fi doar trăită, dar nu oricum, ci într-un cadru eclesial foarte strict precizat.

6. ACTIVITATEA PEDAGOGICĂ

Capitolul VI prezintă activitatea sa pedagogică, întemeiată pe principiile educației creștine și având multiple influențe britanice. Profesorul Ispir a înțeles necesitatea stringentă a societății românești de a intra în contact cu o civilizație sănătoasă precum cea anglo-saxonă, infuzată profund de spiritul evanghelic, care i-ar fi adus beneficii pe multiple planuri (revoluția industrială, democrația și sistemul parlamentar, pastorația și misiunea Bisericii, predarea religiei la toate gradele de învățământ etc.), contrabalansând, totodată, influența laicismului venit pe filieră franceză.

Tânărul moldovean a fost fascinat de relația profesor-student din învățământul englez, redescoperind în ea o altă formă a paternității/filiației duhovnicești din spiritualitatea ortodoxă răsăriteană. La catedră, în administrația universitară (membru în comisiile de disciplină, administrator de cămine și cantine studentești) dar și în activitățile extrașcolare cu tinerii (înființarea de nenumărate asociații misionare) a fost mereu în mijlocul studenților, arătând că educația înseamnă creștere reciprocă și schimb permanent de daruri și nu o predare de tip autoritarist.

Deși opera sa nu poate fi circumscrisă în domeniul strict al pedagogiei de școală, el atinge multe dintre principiile acestei discipline venind dinspre alte domenii: misiologie sau discursul politic. Aceste scrieri, împreună cu cele strict pedagogice (Manualele școlare și „Principiile educației creștine”), fac din autor un adevărat profesionist al educației creștine românești din perioada interbelică. La el găsim un element fundamental, neglijat

aproape cu desăvârșire astăzi: educația religioasă nu este un scop în sine, „educația creștină este misionară”, iar scopul ultim atât al misiunii cât și al educației creștine este „de a clădi Biserica lui Iisus Hristos”¹² pe pământ.

Deși tentativa sa de a ctitori catedra românească de Istoria religiilor a eșuat, manualul profesorului Ispir pe această disciplină și articolele despre religia popoarelor primitive din Africa Centrală își au propria lor valoare de pionierat. O temă de actualitate este rolul teologiei academice în cadrul Universității, definit de Ispir ca avanpost misionar strategic pentru studenți.

7. FUNCȚIONAR AL STATULUI ȘI POLITICIAN. INIȚIATIVE LEGISLATIVE

Ultimul capitol este dedicat unui domeniu mai puțin obișnuit pentru lucrările de teologie, și anume activitatea politică a profesorului universitar ca demnitar al statului, parlamentar și consilier local. Ca secretar general la Ministerul Cultelor (1922-1926), Ispir a gestionat alături de ministrul de resort pregătirea unui cadru legislativ referitor la: unificarea structurilor de conducere ale Bisericii Ortodoxe Române după constituirea României Mari și înființarea Patriarhiei române (1925), raportul dintre Stat și Biserică, averea Bisericii, încadrarea salarială a preoților și pensionarea lor, nouă lege a cultelor (1928) și atitudinea față de invazia sectelor neoprotestante în țară etc. Un rol important îl au propunerile legislative cu privire la Statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române (1925), în care firul roșu al gândirii sale îl reprezintă participarea tuturor forțelor vii la conducerea Bisericii, pe baza statutului șagunian.

Începuturile activității sale politice le găsim, așa cum era firesc, în perioada studenției, luptând, sub înrâurirea marelui titan al culturii românești – Nicolae Iorga –, pentru cauza românească înainte de Marea Unire. A activat ca politician de eșalon II timp de un deceniu în PNL (1920-1930), apoi s-a angajat în proiectul tinerilor intelectuali liberali conduși de istoricul Gheorghe Brătianu de a înființa o formațiune politică nouă, favorabilă restaurării Casei Regale a României. Din perioada în care a fost deputat de Alba (1931-1932) se păstrează cele două discursuri politice ținute în plenul Parlamentului - „Discurs la adresa de răspuns la mesajul Tronului” și „Reforma învățământului universitar”- , în care profesorul își descoperă viziunea sa amplă cu privire la dezvoltarea națiunii române, pornind, în mod obligatoriu, de la primenirea religios-morală. Conflictul

¹² Idem, „Principiile educațiunii creștine, II”, în *BOR*, an LXIV, 1946, nr. 4-6, p. 172.

cu liderul legionar Corneliu Zelea-Codreanu pe tema introducerii pedepsei cu moartea ne descoperă politicianul și teologul ortodox care înfierează, ori de câte ori are ocazia, practicile violente de reformare a neamului, uzitate de mulți actori politici din aceea vreme, inclusiv de legionari. În ultima parte a implicării sale politice îl găsim pe profesorul Ispir susținând, alături de marile noastre personalități culturale, proiectul utopic de restaurare a națiunii, inițiat de regele Carol al II-lea, care a reprezentat de fapt debutul regimurilor autocratice în România.

IV. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

IZVOARE

Surse

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991.

2. *Liturghierul pastoral*, tipărit cu binecuvântarea I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, Editura „Trinitas”, 2004.

3. Sfântul EVAGRIE Ponticul, *Cuvânt despre rugăciune*, 60, în *Filocalia*, vol. I, EIBMBOR, București, 2008.

Arhive

4. ACNSAS, fond Operativ, dosar nr. 69371, 16 file.

5. ANCNSAS, fond Informativ, dosar nr. D 009571.

6. ANCNSAS, fond Informativ, dosar nr. I 185026, vol. II.

7. ISPIR, Vasile G., *Armătura spiritului*: emisiunea *Ora religioasă* (8 decembrie 1934, ora 11.45), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 13/1935, 5 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio, anul VIII, nr. 377, p. 1-2.

8. ISPIR, Vasile G., *Biserica și nevoile timpului de astăzi* (24 februarie 1934, ora 11.30), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 7/1935, 5 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio, anul VIII, nr. 336, p. 20.

9. ISPIR, Vasile G., *Despre tăria credinței* (6 octombrie 1934, ora 11.30), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 12/1935, 5 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio, anul VIII, nr. 368, p. 1.

10. ISPIR, Vasile G., *Educația tineretului în Anglia: Universitatea Radio* (11 decembrie 1937, ora 19.45), în Radio Adevărul, anul X, nr. 4821, p. 26.

11. ISPIR, Vasile G., *Iubirea lui Hristos* (20 ianuarie 1934, ora 11.30), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 7/1935, 4 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio, anul VIII, nr. 331, p. 18.

12. ISPIR, Vasile G., *Mila creștinească: emisiunea Ora religioasă* (3 noiembrie 1934, ora 11.30), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 4/1935, 4 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului.

13. ISPIR, Vasile G., *Misionarism* (9 decembrie 1934, ora 11.30), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 15/1934, 4 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio-Fonia, anul VII, nr. 325, p. 18.

14. ISPIR, Vasile G., *Predică. Duminica Floriilor: Ora religioasă* (5 aprilie 1937, ora 11.35), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 13/1936, 4 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio Adevărul, anul IX, nr. 394, p. 10.

15. ISPIR, Vasile G., *Predică. Pilda Samarineanului milostiv: Ora religioasă* (15 noiembrie 1937, ora 11.20), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 17/1936, 5 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio Adevărul, anul IX, nr. 426, p. 10.

16. ISPIR, Vasile G., *Predică. Religia și națiunea: Ora religioasă* (10 mai 1937, ora 10.55), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 14/1936, 5 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio Adevărul, anul IX, nr. 399, p. 10.

17. ISPIR, Vasile G., *Predică. Teologia ortodoxă: Ora religioasă* (26 ianuarie 1937, ora 11.3), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 11/1936, 4 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio Adevărul, anul IX, nr. 384, p. 10.

18. ISPIR, Vasile G., *Predică: Ora religioasă* (1 martie 1937, ora 11.30), în Radio Adevărul, anul IX, nr. 389, p. 11.

19. ISPIR, Vasile G., *Puterea rugăciunii pentru cei tineri* (21 martie 1934, ora 11.30), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 8/1935, 5 file dactilografiate.

20. ISPIR, Vasile G., *Sfântul Vasile cel Mare* (1 ianuarie 1936, ora 19), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 11/1936, 5 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului.

21. ISPIR, Vasile George, *Raport asupra Congresului pentru stabilirea prieteniei dintre popoare prin mijlocirea bisericilor – ținut la Copenhaga între 6-11 august 1922* (24 septembrie 1922), în Arhiva Sf. Sinod, dosar nr. 158, 14 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului și notă de adresare Sf. Sinod.

22. ISPIR, Vasile Gh., *Educațiunea universitară engleză: Universitatea Radio* (16 septembrie 1934, ora 20.20), în Arhiva S.R.R., dosar nr. 16/1937, 7 file dactilografiate, cu iscălitura de identificare a autorului; Radio Adevărul, anul IX, nr. 417, p. 18.

Dicționare, enciclopedii, manuale

23. ACADEMIA ROMÂNĂ, *Dicționarul limbii române, tomul IX*, București, Edit. Academiei Române, 2010.

24. BAGDASAR, N.; HERSENI, Traian; BÂRSĂNESCU, S. S., *Istoria filosofiei moderne, vol. V. Filosofia românească de la origini și până astăzi*, Tiparul Universitar București, 1941.

25. BĂLAN, Protosinghel Ioanichie, *Pateric românesc*, Galați, Edit. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, 1990.

26. BĂLAN, Protosinghel Ioanichie, *Patericul românesc*, Edit. Mănăstirea Sihăstria, 2011.

27. BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, *Publicațiile periodice românești, TOM IV (1925-1930)*, prefață de prof. dr. Gabriel Ștrempel, București, Edit. Academiei Române, 2003.

28. BRÂNZEU, Nicolae, *Pocăiții, Cuvântări bisericești asupra așa-numiților pocăiți (adventisti, nazarieni)*, Petroșani, 1913.

29. BRIA, Ion, *Dicționar de Teologie Ortodoxă, A-Z*, Ediția a II-a revizuită și completată, București, EIBMBOR, 1994.

30. BULACU, Mihai, *Pedagogia creștină ortodoxă*, București, 1935.

31. *Canoanele Bisericii Ortodoxe. I. Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, Studiu introductiv, introducere, note și traducere Răzvan Perșa, ediție bilingvă, București, Edit. Basilica, 2018.

32. CĂLUGĂR, Dumitru, *Catehetica. Manual pentru Facultățile de teologie*, ediția a IV-a, Cluj Napoca, Edit. Renașterea, 2005.

33. CHIRILĂ, Ioan; Bud, Paula; Pașca-Tușa, Stelian, *Vechiul Testament în scrierile bibliștilor români. Ghid bibliografic*, Cluj Napoca, Edit. Eikon, 2014.

34. CIOCAN, Tudor Cosmin *Curs de Misiologie și Ecumenism*, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Apostol Andrei”, Universitatea „Ovidius” din Constanța, pentru uz intern.

35. CONSTANTINESCU, Al. I., *Manual de sectologie (manual pentru clasa a VIII-a de seminar)*, București, Tipografia Capitalei, 1929.

36. DAVID, Pestroiu, *Suport de curs la disciplina Misiologie și Ecumenism*, Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, (pentru uz intern).
37. DAVID, Petru I., *Călăuză creștină – Sectologie- pentru cunoașterea și apărarea Dreptei credințe în fața prozelitismului sectant*, Curtea de Argeș, Edit. Episcopiei Argeșului, 1994.
38. DAVID, Petru I., *Călăuză creștină*, Arad, 1987.
39. DAVID, Petru I., *Invazia sectelor în creștinismul secularizat. Coarnele fiarei apocaliptice în mileniul III. De la ereziile vechi la sectele religioase ale timpului nostru*, (Prefața de prof. dr. acad. Virgil Cândea), vol. I, București, Edit. „Crist-1”, 1997.
40. DEHELEANU, Petre, *Manual de Sectologie*, Arad, Tipografia Diecezană, 1948.
41. *Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de liturgie, Tome onzième*, Paris, Librairie Letouzey et Ané, 1934.
42. ELIADE, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, trad. de Cezar Baltag, București, Edit. Univers Enciclopedic, 2000.
43. ELIADE, Mircea, *The Encyclopedia of Religion*, volume 9, New York, Macmillan Publishing Company, 1987.
44. ELIADE, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, trad. de Mariana Noica, București, Edit. Humanitas, 2013.
45. *Enciclopedia Cattolica*, VIII, Roma, città dell Vaticano, 1952.
46. *Encyclopaedia Universalis, vol. II. Encyclopaedia Universalis France*, éditeur à Paris, 1968.
47. Facultatea de Teologie din București, Biblioteca Seminarului de Îndrumări Misionare și Sectologie, *Asociația Misionară a Studenților Creștini Ortodocși. Zece ani de activitate (1926-1936)*, București, Tipografia Ziarului „Universul”, 1936.
48. GORDON, Vasile (coord.), *Bibliografie catehetică și omiletică*, București, 2009.
49. GORDON, Vasile, *Introducere în catehetica ortodoxă, curs sintetic*, București, 2004.
50. GORDON, Vasile, *Introducere în omiletică*, Editura Universității din București, 2001.
51. HIMCINSCHI, Mihai, *Curs de Misiologie și Ecumenism*, anul III și IV, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, pentru uz intern.

52. ISPIR, Vasile Gh., *Biserica activă. Predici la Radio*, București, Edit. „Ion Creangă”, s.a.
53. ISPIR, Vasile Gh., *Biserica în serviciul social sau ce este creștinismul social*, București, 1938.
54. ISPIR, Vasile Gh., *Biserica noastră și ecumenismul contemporan*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1943.
55. ISPIR, Vasile Gh., CULCEA, Toma; LUNGU, Maria, *Elemente de Istoria Bisericii Universale și Române pentru clasa III-a a Liceelor Industriale de fete*, Ediția I, București, Edit. „Spor” (M. F. Gâldău), 1938.
56. ISPIR, Vasile Gh., CULCEA, Toma; LUNGU, Maria, *Manual de religie pentru clasa I-a a Liceelor Industriale de fete*, Ediția I, București, Edit. „Spor” (M. F. Gâldău), 1938.
57. ISPIR, Vasile Gh., CULCEA, Toma; LUNGU, Maria, *Manual de religie pentru clasa I-a a Liceelor Industriale de băieți*, Ediția I, București, Edit. „Spor” (M. F. Gâldău), 1938.
58. ISPIR, Vasile Gh., *Curs de Îndrumări misionare, pentru folosirea studenților în Teologie, preoților parohi și misionarilor eparhiali*, București, editat de Alex. Th. Doicescu, 1930.
59. ISPIR, Vasile Gh., *Discurs la adresa de răspuns la mesajul Tronului ținut în ședința de la 30 noiembrie 1931 a Adunării Deputaților*, București, 1931.
60. ISPIR, Vasile Gh., *Introducere în studiul religiunii comparate*, București, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, 1915.
61. ISPIR, Vasile Gh., *În chestia reorganizării Bisericii noastre*, București, Edit. Cercului de studii social-creștine „Solidaritatea”/Tipografia „România Nouă”, 1920.
62. ISPIR, Vasile Gh., *Îndrumarea misionară a Bisericii Ortodoxe*, București, Tipografia România Nouă, 1922.
63. ISPIR, Vasile Gh., *Mănăstirile noastre. Studiu istorico-pragmatic*, București, Tipografia Profesională Dim. C. Ionescu, 1910.
64. ISPIR, Vasile Gh., *Misiunea actuală a Bisericii Ortodoxe răsăritene (Misiunea externă a Bisericii noastre)*, București, 1938.
65. ISPIR, Vasile Gh., *O lămurire*, București, Tipografia „România Nouă” Theodor Voinea, 1922.

66. ISPIR, Vasile Gh., *Organizarea învățământului industrial (discurs rostit în ședința Senatului de la 5 aprilie 1940)*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului/Imprimeria Centrală, 1940.
67. ISPIR, Vasile Gh., *Raport asupra Congresului pentru stabilirea prieteniei dintre popoare prin mijlocirea bisericilor – ținut la Copenhaga între 6-11 august 1922*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1923.
68. ISPIR, Vasile Gh., *Reforma învățământului universitar*, București, Monitorul Oficial și Imprimeria Statului/Imprimeria Centrală, 1932.
69. ISPIR, Vasile Gh., *Sectele religioase din România*, Arad, 1928.
70. *Îndrumări misionare*, coord. pr. prof. D. Radu, București, EIBMBOR, 1986.
71. LEU Botoșăneanu, Grigore, *Sectele din România*, Chișinău, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1931.
72. LEU, Grigorie, *Confesiuni și secte. Studiu istoric misionar*, București, 1929.
73. MAMA SICA, *Cum să-i învățăm pe copii religia. Îndreptar realizat împreună cu Răzvan Bucuroiu*, București, Edit. Anastasia, 1995.
74. MARCU, Florin, *Noul Dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei Române, s.a.
75. MIHĂLCESCU, Ioan Irineu, *Curs de Istoria religiunilor și Teologie Fundamentală*, București, 1935.
76. MIHĂLCESCU, Ioan Irineu, *Istoria Religiilor*, București, Edit. Cugetarea, 1946.
77. Minerva. *Enciclopedie română*, Cluj, Edit. Comitetului de Redacție al Enciclopediei române Minerva, 1930.
78. NAZARIE, Constantin, *Combaterea principalelor învățături adventiste*, 1913.
79. PAVEL, Aurel, *Curs de Misiologie și Ecumenism*, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, anul IV, 2012-2013, pentru uz intern.
80. PĂCURARIU, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, București, Edit. Enciclopedică, 2002.
81. PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Iași, Edit. Trinitas, 2008.
82. PESTROIU, David, *Suport de curs la disciplina Misiologie și Ecumenism*, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București.

83. PETCU, Marcu; Pintilie, Adrian (editori), *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România. Așezăminte monahale*, Edit. Bibliotecii Naționale a României/Editura Mitropolit Iacob Putneanu, 2011.

84. PETRARU, Gheorghe, *Misiologie ortodoxă*, vol. I, Iași, Edit. Panfilius, 2002.

85. PREDESCU, Lucian, *Enciclopedia României Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri. Ediție anastatică*, București, Edit. SAECULUM/VESTALA, 1999.

86. SACHELARIE, Nicodim, *Pravila bisericească. Manual pentru duhovnicie*, Seminarul Monahal Cernica - Ilfov, 1940.

87. SCRIBAN, Arhim., *Chemarea preotului. Studiu îndrumător pentru activitatea Pastorală a preotului*, București, 1921.

88. SCRIBAN, Arhim., *Studiul Pastoralei în Biserica românească*, Sibiu, 1924.

89. STĂNILOAE, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Vol. I, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2003.

90. *The Oxford English Dicctionary*, second edition, vol. IX, prepared by J. A. Sison and E. S. C. Weiner, Oxford, Clarendon Press, 1998.

91. VASILESCU, Emilian, *Istoria religiilor*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1998.

Articole

92. CERNĂIANU, Constantin, „Mănăstirile noastre. Studiu istorico-pragmatic de Vasile Gh. Ispir”, în Idem, *Semnele timpului în Biserica noastră. Biserica din Regat 1908-1918*, București, Tipografia Apollo/Tipografia Profesională Dimitrie C. Ionescu, 1920, p. 46.

93. CULCEA, Toma, „Profesorul V. G. Ispir, Misionar al Bisericii Ortodoxe”, în *MC*, anul I, no. 3, aprilie 1939, p. 10-11.

94. DEMIAN, Tudor, „† Profesorul Vasile G. Ispir”, în *Biserica și Școala*, anul LXXI, nr. 31, Arad, 27 iulie 1947, p. 230-231.

95. «Discours de M. le professeur V. Ispir de la Faculté de Théologie de L'Université de Bucarest», en *Procès-verbaux du Premier Congrès de Théologie Orthodoxe a Athènes, 29 novembre - 6 décembre 1936*, publiés par les soins du Président prof. Hamilcar S. Alivisatos, Athènes, Imprimerie „Pyrsois”, 1939, p. 100-102.

96. GREGORIAN, Vasile, „La mormântul unui misionar”, în *GB*, anul VI, nr. 8-9, 1947, p. 11-14.

97. HUZUM, Virgil, „V. G. Ispir, Șeful Partidului Național Liberal din Județul Putna”, în *Gândul Vrancei*, anul I, nr. 5, 21 septembrie 1930, p. 3.

98. IORGA, Nicolae, „Vasile George Ispir, Introducere în studiul religiunii comparate, București, 1915, 143 p.”, în *Revista istorică. Dări de samă, documente și notițe*, anul II, no. 3-6, București, Edit. Casei Școalelor, martie-iunie 1916, p. 120-121.

99. ISPIR, Vasile Gh., „Roumania under King Carol, by Hector Bolitho, New York, Longmans, Green & Company, 1940“, în *Misiunea Creștină*, anul II, no. 6-7, iunie-iulie 1940, p. 26-27.

100. ISPIR, Vasile Gh., „Arhiepiscopul de Canterbury, dr. William Temple”, în *RT*, anul XXXIV, nr. 11-12, 1944, p. 524-525.

101. ISPIR, Vasile Gh., „Arhimandrit Antim Nica, Misionarismul creștin între mahomedani în orientul apropiat, Bălți, 1939”, în *MC*, anul II, no. 1-2, ianuarie-februarie, 1940, p. 25.

102. ISPIR, Vasile Gh., „Armand Călinescu”, în *MC*, anul I, no. 7-8-9, august – septembrie - octombrie 1939, p. 28.

103. ISPIR, Vasile Gh., „Armonizarea claselor sociale prin religiune. Cu prilejul diferitelor greve”, în *S*, anul I, nr. 2, aprilie-mai 1920, p. 76-80.

104. ISPIR, Vasile Gh., „Biserica noastră și ecumenismul contemporan”, în Facultatea de Teologie din București, *Ortodoxia. II. Creștinism și românism*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1943, p. 96-116.

105. ISPIR, Vasile Gh., „Biserica noastră și ecumenismul contemporan”, în *BOR*, anul LXI, nr. 7-9, p. 358-378.

106. ISPIR, Vasile Gh., „Biserica Ortodoxă Română față de congresele internaționale din ultimii zece ani”, în *BOR*, anul LVIII, nr. 5-6, 1940, p. 432-439.

107. ISPIR, Vasile Gh., „Chestia muncitorească și educația profesională”, în *S*, anul I, nr. 1, aprilie 1920, p. 38-40.

108. ISPIR, Vasile Gh., „Christus Victor”, în *MC*, anul I, no. 5-6, inie – iulie 1939, p. 1-4.

109. ISPIR, Vasile Gh., „Conferința asupra situației minorităților religioase din Ungaria, Iugoslavia și România de la Novisad (Iugoslavia), ținută în zilele de 3, 4, 5 iulie 1923”, în *S*, anul IV, nr. 4, 5, 6, octombrie 1923, p. 130.

110. ISPIR, Vasile Gh., „Congresul de Istorie a Religiunilor din Paris”, în *S*, anul III, nr. 10, 11, 12, București, martie 1923, p. 186-188.

111. ISPIR, Vasile Gh., „Cronica externă. Noul curent internațional”, în *RL*, nr. II, martie-aprilie 1933, p. 62-63.

112. ISPIR, Vasile Gh., „Despre Facultatea de Teologie”, în *MC*, anul I, no. 7, 8, 9, august, septembrie, octombrie 1939, p. 1-4.
113. ISPIR, Vasile Gh., „Experiența religioasă în război”, în *Aspecte din filosofia contemporană*, seria IV, București, Edit. „Studii Filosofice”, 1919, p. 189-190.
114. ISPIR, Vasile Gh., „Idea de Dumnezeu în Congo”, în *ST*, an I, nr. 2, 1930, p. 19-55.
115. ISPIR, Vasile Gh., „Idea de Dumnezeu în Țara Masailor”, în *ST*, I, 1929. nr. 1, p. 15-47.
116. ISPIR, Vasile Gh., „Idea de Dumnezeu în Uganda”, în *ST*, anul II, nr. 1, 1931, p. 127-130.
117. ISPIR, Vasile Gh., „În chestia reorganizării Bisericii noastre. Un răspuns pentru Noua Revistă Bisericească”, în *S*, anul I, no. 7-8/1920, p. 267-270.
118. ISPIR, Vasile Gh., „În chestia reorganizării Bisericii noastre”, în *S*, anul I, no. 5-6, 1920, p. 175-198.
119. ISPIR, Vasile Gh., „Încheierea Concordatului între România și Vatican”, în *S*, anul I, no. 7-8, octombrie-noiembrie 1920, p. 274-280.
120. ISPIR, Vasile Gh., „Înfrățirea popoarelor prin Biserici. Conferința de la Oxford, aprilie 1924”, în *S*, anul IV, nr. 10-12, martie – mai 1924, p. 277-279.
121. ISPIR, Vasile Gh., „Învierea lui Hristos”, în *MC*, anul II, no. 3, 4, 5, martie, aprilie, mai 1940, p. 1-4.
122. ISPIR, Vasile Gh., „Misiune și Teologie”, în *MC*, anul I, no. 3, aprilie 1939, p. 1-3.
123. ISPIR, Vasile Gh., „Misiunea creștină în România Nouă”, în *ST*, anul IV, nr. 1, 1933, p. 67-92.
124. ISPIR, Vasile Gh., „Misiunea creștină în România nouă”, în *ST*, IV, 1933, nr. 1, p. 67-92.
125. ISPIR, Vasile Gh., „Misiunea creștină în România nouă”, în *ST*, IV, 1933, nr. 1, p. 67-92.
126. ISPIR, Vasile Gh., „Misiunea Creștină Română”, în *MC*, anul I, no. 1, februarie 1939, p. 1-4.
127. ISPIR, Vasile Gh., „Noui curente internaționale”, în *RL*, anul v, nr. 2, 1933, p. 62-63.
128. ISPIR, Vasile Gh., „O chemare”, în *S*, anul IV, nr. 4,5,6, octombrie 1923, p. 68-70.

129. ISPIR, Vasile Gh., „Pacea creștină, pacea lumii”, în *MC*, anul I, no. 4, mai 1939, p. 1-5.
130. ISPIR, Vasile Gh., „Prefață” la Chateaubriand, *Misiunile (Geniul Creștinismului)*, trad. Maria Lungu, București, *Tiparul Graiul Românesc*, s.n., p. 2-4.
131. ISPIR, Vasile Gh., „Prefață” la Facultatea de Teologie din București, Biblioteca Seminarului de Îndrumări Misionare și Sectologie, *Asociația Misionară a Studenților Creștini Ortodocși. Zece ani de activitate (1926-1936)*, București, Tipografia Ziarului „Universul”, 1936, p. 1-3.
132. ISPIR, Vasile Gh., „Prestigiul etic în religie”, în *MC*, anul I, no. 2, martie 1939, p. 1-3.
133. ISPIR, Vasile Gh., „Primejdia sectarismului”, în *MC*, anul II, no. 1-2, ianuarie-februarie 1940, p. 1-4.
134. ISPIR, Vasile Gh., „Principii călăuzitoare în modificarea articolelor 21 și 22 din Constituție”, în *S*, anul I, nr. 1/1920, p. 14-22.
135. ISPIR, Vasile Gh., „Principiile educațiunii creștine, I”, în *BOR*, an LXIV, 1946, nr. 1-3, p.110 – 146.
136. ISPIR, Vasile Gh., „Principiile educațiunii creștine, II”, în *BOR*, an LXIV, 1946, nr. 4-6, p. 161 - 179.
137. ISPIR, Vasile Gh., „Problema educațiunii în Universitate”, în *CTC*, anul XIX, nr. 3-4, Oradea, martie-aprilie 1938, p. 51-52.
138. ISPIR, Vasile Gh., „Raport prezentat la Congresul preoților din 17/19 septembrie 1919”, în *S*, anul I, no. 1, ianuarie-martie 1920, p. 25-32.
139. ISPIR, Vasile Gh., „Religia și cultura africană”, în *ST*, nr. festiv cu prilejul Jubileului de 50 ani al Facultății de Teologie din București (1881-1931), anul III, nr. 2, 1932, p. 128-139.
140. ISPIR, Vasile Gh., „Sectele religioase – un pericol național și social”, în *Ortodoxia*, vol. I, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1942, p. 75-92.
141. ISPIR, Vasile Gh., „Sfânta Liturghie la Radio”, în *RL*, anul VI, nr. 1, ianuarie-februarie 1934, p. 99-100.
142. ISPIR, Vasile Gh., „Sfântul Apostol Pavel ca misionar”, în *BOR*, an LXII, nr. 1-3, 1944, p. 42-61.
143. ISPIR, Vasile Gh., „Spiritul misionar în educație”, în *MC*, anul I, no. 10-11, noiembrie – decembrie 1939, p. 1-4.

144. ISPIR, Vasile Gh., „Spre o nouă federație religioasă”, în *S*, anul I, nr. 3-4, iunie – iulie 1920, p. 149-150.

145. ISPIR, Vasile Gh., „Trăiască Regele”, în *MC*, anul II, no. 6-7, iunie-iulie 1940, p. 1-5.

146. ISPIR, Vasile Gh., „Un nou spirit universitar”, în *CTC*, anul XXII, nr. 5-6, București, mai-iunie 1941, p. 106-108.

147. ISPIR, Vasile Gh., «La mission dans l’Eglise Orthodoxe (intérieure et extérieure)», en *Procès-verbaux du Premier Congrès de Théologie Orthodoxe a Athènes, 29 novembre - 6 décembre 1936*, publiés par les soins du Président prof. Hamilcar S. Alivisatos, Athènes, Imprimerie „Pyrros”, 1939, p. 339-342.

148. PAVEL, E., „Prof. univ. dr. V. Gh. Ispir, Curs de îndrumări misionare, pentru folosirea studenților în Teologie, preoților parohi și misionarilor eparhiali, București, Editura Al. Doicescu, 550 p.”, în *RL*, anul III, nr. 3, mai-iunie 1930, p. 58-61.

149. POPESCU, Teodor M., „Dr. Vasile Gh. Ispir, Curs de îndrumări misionare. Pentru folosirea studenților în teologie, preoților parohi și misionarilor eparhiali, București, Tipografia România Mare, 1930, 551 p.”, în *ST*, anul I, nr. 1-3, 1930, p. 127-128.

150. POPESCU, Teodor M., „Dr. Vasile Gh. Ispir, Curs de îndrumări misionare. Pentru folosirea studenților în teologie, preoților parohi și misionarilor eparhiali, București, Tipografia România Mare, 1930, 551 p.”, în *ST*, anul I, nr. 1-3, 1930, p.127-128.

151. SCRIBAN, Arhim., „Dr. Vasile Gh. Ispir, Curs de Îndrumări misionare, pentru folosirea studenților în Teologie, preoților parohi și misionarilor eparhiali, București, Editura Alex. Th. Doicescu, 1930”, în *BOR*, anul XLVIII, nr. 2, februarie 1930, p. 178-182.

152. WALKER, C. T. Harley, „V. Gh. Ispir, Biserica Ortodoxă de Răsărit și misiunile. Curs de Îndrumări misionare” prezentare și traducere de diac. Florin Gâldău, în *RL*, anul VI, nr. 3-4, iulie-decembrie 1935, p. 237-238.

Acte și decizii oficiale

153. „Act constitutiv al Fundației Artistice – Culturale «Regina Maria»”, în *MO*, nr. 150, 11 iulie 1929, p. 8280-8281.

154. „Clerul Catedralelor”, în Patriarhia Română. Consiliul Central Bisericesc, *Rapoarte generale pe anii 1932-1935 către Congresul Național Bisericesc din 14 octombrie 1935*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1935, p. 47-56.

155. „Decretul nr. 1900 din 13 octombrie 1944”, în *MO*, anul CXII, nr. 238, București, sâmbătă 14 octombrie 1944, p. 6651.
156. „Decretul nr. 2487 din 12 noiembrie 1915”, în *MO*, nr. 185, duminică 15 (28) noiembrie 1915, p. 7789.
157. „Legea Învățământului Superior, art. 73”, în *Universitatea din București 1925-1926*, București, Institutul de Arte Grafice „Răsăritul”, 1927, p. 50-75.
158. „Legea învățământului superior, art. 81 (promulgată în M.O., nr. 50 din 4 martie 1925)”, în *Universitatea din București 1925-1926*, București, Institutul de Arte Grafice „Răsăritul”, 1927, p. 50-75.
159. „Lucrările Senatului Universitar. Ședința de la 18 decembrie 1934”, în *Anuarul Universității din București 1933-1934*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1935, p. 22.
160. „Lucrările Senatului Universitar. Ședința de la 19 octombrie 1934”, în *Anuarul Universității din București 1933-1934*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1935, p. 17-18.
161. „Lucrările Senatului Universitar. Ședința de la 2 noiembrie 1937”, în *Anuarul Universității din București 1936-1937*, București, Tipografia „Bucovina”, 1938, p. 17.
162. „Lucrările Senatului Universitar. Ședința de la 20 februarie 1934”, în *Anuarul Universității din București 1933-1934*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1935, p. 11.
163. „Lucrările Senatului Universitar. Ședința de la 20 martie 1934”, în *Anuarul Universității din București 1933-1934*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1935, p. 12.
164. „Lucrările Senatului Universitar. Ședința de la 26 martie 1935”, în *Anuarul Universității din București 1934-1935*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1936, p. 9.
165. „Lucrările Senatului Universitar. Ședința de la 3 iulie 1934”, în *Anuarul Universității din București 1933-1934*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1935, p. 7.
166. „Lucrările Senatului Universitar. Ședința de la 6 februarie 1934”, în *Anuarul Universității din București 1933-1934*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1935, p. 8.
167. Ministerul Cultelor, „Proces verbal”, în *MO*, nr. 147, 31 iulie 1945, p. 5595-5596.

168. „Organizarea tineretului și a intelectualilor”, în Patriarhia Română. Consiliul Central Bisericesc, *Rapoarte generale pe anii 1932-1935 către Congresul Național Bisericesc din 14 octombrie 1935*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1935, p. 130-138.

169. „Proces verbal al ședinței Consiliului Comunal al Sectorului (III Albastru n.n.) din ziua de 24 martie 1932”, în *Monitorul Comunal al Municipiului București*, anul LVIII, nr. 22, 5 iunie 1932, p. 34.

170. „Proces Verbal al ședinței Consiliului Comunal al Sectorului de la 12 ianuarie 1934, ședință comemorativă a marelui dispărut Ion G. Duca”, în *Monitorul Comunal al Municipiului București*, anul LIX, no. 37, duminică 9 septembrie 1934, p. 39-40.

171. „Proces-verbal al ședințelor Consiliului Comunal General al Municipiului, de la 7 decembrie 1932”, în *Monitorul Comunal al Municipiului București*, anul LVIII, nr. 7/12 februarie 1933, p. 2-8.

172. „Propunerea Facultății de Teologie din București către Senatul universitar”, în *MO*, no. 283, București, vineri, 30 martie 1923, p. 13355-13356.

173. „Protocolul Sinodului eparhial al diocezei ortodoxe române a Caransebeșului”, în *Foaia Diecezană*, anul XL, nr. 19, 10 mai 1925, p. 2-3.

174. „Rezultatul alegerilor generale efectuate în zilele de 25, 26 și 27 mai 1920 pentru Adunarea deputaților”, în *MO*, nr. 45, București, luni 31 mai 1920, p. 1416.

175. „Senatul universitar și consiliul profesorilor facultăților de teologie. Ședința de la 25 iunie 1929”, în *MO*, nr. 239, 25 octombrie 1929, p. 8150-8154.

176. „Ședințele Senatului universitar întrunit cu Consiliile de Facultate”, în *Universitatea din Iași, Anuarul pe anii școlari 1926-1927 și 1927-1928*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Viața Românească”, 1929, p. 46-48.